O‘QITUVCHILARDA TEXNOLOGIK KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISH YO‘LLARI

Yakibova Dilorom Sharifovna
Termiz davlat universiteti Boshlang‘ich ta’lim kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada texnologik kompetentlik tushunchasining nazariy asoslari, pedagog olimlarning ilmiy qarashlari, pedagoglar ish faoliyatini yanada yuksaltirish hamda boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida texnologik kompetentlikni shakllantirish yo‘llari haqida fikr yuritilgan.*

Kalit so‘zlar: *texnologik kompetentlik, pedagoglar ish faoliyati, kasbiy mahorat, kasbiy-pedagogik bilim, ko‘nikma, malakalar.*

Yosh avlodni barkamol, komil inson bo‘lib yetishishida pedagog, tarbiyachi va o‘qituvchilarning o‘rni benihoya kattadir. Olimlar ta’kidlaganlaridek, “O‘quvchilarni o‘qitadigan, tarbiya beradigan inson, avvalo, o‘zi har tomonlama barkamol bo‘lmog‘i shart”. Shu sababli pedagoglar ish faoliyatini yanada yuksaltirish, kasbiy mahoratini oshirish asosiy birinchi vazifa sifatida qayd etilmoqda. Bugungi kunda ta’lim beruvchilarning kasbiy kompetentliligini samarali olib borishini ta’minlash dolzarb masalaga aylandi. Barcha ta’lim muassasalarida ta’lim beruvchilarning kasbiy kompetenti muhim o‘rin egallaydi.

Hozirgi kundagi asosiy vazifalarimizdan biri o‘quvchilarni shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy hayotlarida uchraydigan vaziyatlarda egallab turgan turli tipdagi malakalarini samarali ravishda qo‘llashga o‘rgatish, mustaqil o‘rgatish, mustaqil ravishda fanga oid zaruriy axborotlarni izlab topish, tahlil qilish natijasida zaruriy bilimlarni oshirishga oid materiallarni ajrata olish, ko‘zda

tutilmagan noaniq, ya’ni muammoli vaziyatlar vujudga kelganda ish beradigan malakalarga alohida ahamiyat berish hamda egallangan bilimlarni kundalik turmush ijara yonida qo‘llay oladigan xususiyatlarni egallashni tarbiyalashdan iboratdir.

«Kompetentlik» (ingl. «competence» – «qobilyat») – faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, maxorat va iqtidorni namoyon eta olish. «Kompetentlik» tushunchasi ta’lim sohasiga psixologik ilmiy izlanishlar natijasida kirib kelgan. Psixologik nuqtai nazardan kompetentlik “noan’anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o‘zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o‘zaro munosabatlarda yangi yo‘ltutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to‘la ma’lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalikni anglatadi. Kasbiy kompetentlik esa, mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo‘llay olishi. «Kompetent» so‘zi lotincha «copeto» so‘zidan olingan bo‘lib, «erishyapman, munosibman» degan ma’noni anglatadi hamda ma’lum sohadan xabardorlik va tajribaga ega ekanlikni bildiradi. E.Zeer, D.Zavodchikovlar «kompetent» atamasiga mutaxassisning o‘z faoliyatini samarali tashkil qilishga qaratilgan xatti-harakatlar yig‘indisi deb qarashadi. [3]

Ogayo shtati universiteti olimlari kompetentlik tushunchasini shaxsning ma’lum sohada samarali ishlashi uchun kerak bo‘lgan ko‘nikma va malakalar to‘plami deb hisoblaydilar. Ushbu sohaning yetakchi tadqiqotchilaridan biri amerikalik olim R.Meers “kompetentlik-bo‘lajak mutaxassisning qandaydir ma’lum baholash mezonlariga javob berishi emas, balki uni ishlab chiqishda qo‘llab, isbotlashidir”, degan xulosani beradi. [4]

Pedagogning kasbiy kompetentligi deganda, uning bilim, ko‘nikma, qobilyat, qarashlari, malakasi va ta’lim berish qobilyatlarining nomoyon bo‘lishini belgilab beradigan shaxsiy sifatlari va qadriyatlar yig‘indisini tushunamiz.

Texnologik kompetentlik – kasbiy-pedagogik bilim, ko‘nikma, malakalarni boyitadigan ilg‘or texnologiyalarni o‘zlashtirish, zamonaviy axborot vositalari, texnika va texnologiyalardan foydalana olishdir.

«Texnologik kompetentlik» tushunchasini turli nuqtai nazardan, kasbiy kompetentlikning tarkibiy qismi sifatida ham, shaxsning axborot madaniyatining tarkibiy qismi sifatida ham baholash mumkin. Ahamiyatli belgilar sirasiga axborot texnologiyalari asoslarini bilish, kompyuterdan zaruriy texnik vosita sifatida foydalanish, axborotni izlash, tahlil qilish va foydalanishga oid bilim, ko‘nikma va malakalarning jami kiritiladi. [4]

Pedagog faoliyat jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishi, ta’lim berishni va ta’lim olishni yengillashtiradi, tarbiyachi uchun ta’limda qulaylikni ta’minlaydi, ta’lim oluvchilarning bilim olishga qiziqishini, aqliy qobilyatlarini oshirishga yordam beradi. Axborot texnologiyalarining o‘ziga xos xususiyatlaridan shu ma’lum bo‘ladiki, pedagog texnoligik kompetentligi va mahoratini oshirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat ta’lim samarasini, balki tarbiyachi ish faoliyati natijasini ham ijobiy tomonga o‘zgatiradi.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari o‘z mutaxassisliklari bo‘yicha egallagan bilimlari qatorida pedagogik bilimlarni hamda texnologik yondashuv asosida o‘qitish uslubiyotlarini ham egallagan bo‘lishlari zarur. Ana shularni e’tiborga olgan holda, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarni texnologik kompetentligini shakllantiruvchi omillar quydagilardir:

- Dars — munozara;
- Seminar-treninglar;
- Noan’anaviy darslar;
- Sayohat-ekskursiyalar;
- Amaliy darslar.

Oliy ta’lim muassasalarida tashkil etilayotgan har bir dars nafaqat bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarning pedagogik bilim olishlarini ta’minlashi balki, ularda pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar, axborot-kommunikatsiya vositalaridan o‘z faoliyatlarida foydalana olish ko‘nikmalarini shakllantirishi lozim.

Ta’lim jarayonida pedagogik talablarga mos texnologiyalardan foydalanishni tashkil etish uchun quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- taqdim etilayotgan axborot resurslari ishonchli, tegishli sohaning hozirgi zamon holatiga mos, tizimli va ketma-ket, ko‘rgazmali, amaliyot bilan bog‘langan bo‘lishi;
- taqdimot materiallari ilmiyligi va qabul qilinishi osonligining o‘zaro optimal variantida berilishi;
- taqdimot materiallarining bayon etilishi talabaga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak.[4]

Amaliy mashg‘ulotlarda Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarning texnologik kompetentlik darajasini rivojlantirish:

- oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayonlarini tashkil etishning mazmuni va shakliga qo‘yilayotgan zamonaviy talablarni o‘zlashtirish, tahlil qilish va baholashga;
- pedagogik-psixologik hamda maxsus fanlarni o‘qitish metodikasiga oid nazariy bilimlarni mustahkamlashiga;
- tegishli kafedralarning ish tajribasi, professor-o‘qituvchilar salohiyati, «Ustoz-shogird» tizimi asosidagi faoliyatni o‘rganish, tahlil qilishga;
- fanlar bo‘yicha mashg‘ulotlarni loyihalashtirish, o‘quv me’yoriy hujjatlarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. Bo‘lajak pedagoglarning kompetentlikka, mahoratga ega ekanliklarini aniqlash maqsadida mezonlar ishlab chiqish zarur.[5]

Zamonaviy ta’limni tashkil etishda pedagogning ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanishi, interfaol usullarni o‘zlashtirishi, texnik, texnologik vositalarni amaliy joriy etishi muhim ahamiyat kasb etadi. Qisqa vaqt ichida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma’lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek ta’lim oluvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma hamda malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan texnologik kompetentlikni hamda ta’lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi qonuni. 2020 yil 23 sentabr. Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2017 yil 7 fevraldagi «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-4947-sonli farmoni
3. Xulkaroy Usmon Кызы Babaeva i Gulxayo Muxammadaminovna Toychieva (2023 g.). Texnologiya kompetentnaya rivojlantirishning pedagogika asoslari. Akademicheskie issledovaniya v oblasti pedagogicheskix nauk, 4 (Konferensiya TMA), 124-130.
4. Dilafruz Pirmanovna Nazarova (2021). Bo‘lajak pedagoglarda texnologik kompetentlikni shakllantirish yo‘llari. Scientific progress, 2 (8), 748-751.
5. N. Muslimov, M. Usmonboeva. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. Toshkent – 2015
6. D.Yakibova. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining texnologik kompetentliligini rivojlantirish. Innovative Development in Educational Activities ISSN: 2181-3523 VOLUME 2 | ISSUE 19 | 2023. 68-73-b.
7. D.Yakibova. Bo‘lajak texnologiya o‘qituvchisining texnologik kompetentliligi. «Tarbiya fani:yoshlar tafakkurini rivojlantirishning dolzarb muammolari» mavzusidagi respublika miqyosidagi ilmiy amaliy konferensiyasi. Toshkent.: 2023 yil. 22 noyabr.